

BAŤOVANY-PARTIZÁNSKE

VÝROBA A PRÁCA / PRODUCTION AND WORK II.

VÝROBA A PRÁCA U BAŤU PRODUCTION AND WORK AT BAŤA CO.

V 20. storočí mohlo mesto vzniknúť, podľa predstáv moderných architektov, z jediného dôvodu, a tým bol priemysel. Baťovany boli takým mestom. Založili ho na "zelenej lúke" ako stroj na prácu a bývanie, parafázujúc mágia moderného hnutia Le Corbusiera. Výroba bola iniciačným i hnacím mechanizmom všetkých satelitov spoločnosti Baťa. Jej rytmus podmieňoval rytmus života súča. Od prosperity výroby závisela ďalšia výstavba i samotná existencia súča. Aj v Baťovanech bol výrobný závod alfo i omega života každého obyvateľa. Všetci participovali na výrobe, či už priamo prácou pri strojoch, alebo po výstavbe či službách. Táto závislosť sa postupne uvoľňovala až koncom 50. rokov, keď v meste vznikli aj iné možnosti zamestnania.

Fenomén Baťa nepreslával len charakteristickú architektúru, ale najmä tzv. batizmus, dobre organizovaná efektívna výroba a predaj. Súčasťou tohto systému bolo napríklad zavedenie dielenskej samosprávy (dielne fungovali ako samostatné hospodárske jednotky), odmeňovanie v podobe účasti na zisku (pohybli sa zložka mzdy stimulujúca k vyššiemu pracovnému výkonom), uplatnenie plánovania (pripravovali sa dlhodobé i denné plány výroby, práce, predaja, rozvoja a podobne), výstavba vlastnej siete predajní (v roku 1931 bolo vo svete už 2500 Baťovych Domov služieb), stratégia predaja výrobkov za nízke ceny a ich taktické stanovenie (napr. od roku 1922 všetky ceny končili číslom 9) a úderná reklama ako významný nástroj na dosiahnutie úspechu systému (v duchu hesla Násť zákazník - násť páni).

Zamestnanci Baťovej spoločnosti mali vďaka takému spôsobu fungovania pocit sociálnej istoty, spolupatričnosti a zamestaneckej hrdosti. A to napriek tomu, či práve preto, že "za sedemročnej vlády Jana Baťu sa vykorisťovanie pracujúcich stalo krajinu rafinované..." ako konštatoval do chodu firmy zasvätený vedúci stavebného oddelenia v Ziline architekt Vladimír Karfík.¹

Baťa bol nepríjemom odborov a komunistickej ideológii. Sociálne otázky v jeho ponímaní boli vzdialené fauvicovym predstavám. Ak zavádzal sociálne úľavy ako napríklad páťdňový pracovný týždeň, bol to najmä z ekonomických dôvodov. Pomery v Baťovej spoločnosti boli nekompromisné. Vyžadoval sa perfektný výkon a absolútne oddanosť spoločnosti. Spoločnosť si tento nadštandardný vzťah so zamestnancami udržiavaла prostredníctvom rôznych výhod akými boli dobré platy, pôžičky, poskytovanie bývania a vzdelania.

In the visions of modern architects of the 20th century, industry was the only reason to create a town. Baťovany represented such a town. It was created "from scratch" as a machine for work and housing, paraphrasing Le Corbusier, the guru of the Modern Movement. Production was a triggering and propelling mechanism of all the satellite towns of Baťa Co. Production's rhythm determined the town's living rhythm as well. The town's further development or even existence depended on production's prosperity. The production plant in Baťovany was also the alpha and omega of every inhabitant's life. They all participated in production, by working directly with machines or by operating in construction or services. This dependency loosened first in the late 1950s, when other employment opportunities were created in the town. The Baťa phenomenon was renowned not only thanks to its typical architecture, but also because of the so-called "Bataism", including perfectly organized and efficient production and sales. This system involved e.g. an introduction of decentralized workshops (they operated as autonomous business units), profit sharing (a variable wage portion motivating to higher employee performance), planning (long-term and daily plans of production, labor, sales, development, etc. were created), the company's own chain of stores (in 1931, there were 2,500 houses of Baťa Service in the world), its low-price sales strategy and strategic price-setting (all Baťa prices ended with the "9" digit since 1922) and aggressive advertising as an inevitable tool of the system's success (in accordance with the principle "Our customer is our master").

Thanks to this business strategy, Baťa employees had strong feelings of social security, identification with the company and they were proud of it. It was obvious even despite the fact that "during the 7-year-long rule of Jan Baťa, labor exploitation became extremely sophisticated..." as V. Karfík stated this as the former head of the construction office in Zlín, familiar with the company's operation.²

Baťa opposed labor unions and the communist ideology. In his understanding, social issues were far away from the leftist ideas of the Avant-garde. By introducing social benefits, as e.g. a five day working week, he pursued a sophisticated business model. Baťa Co. was typical for its uncompromising operations. A perfect performance and absolute devotion to the company were required. The company maintained these above-standard employee relations via different benefits, including high wages, loans, company housing, and education.

VÝROBA A PRÁCA V BAŤOVANOCHE-PARTIZÁNSKOM PRODUCTION AND WORK IN BAŤOVANY-PARTIZÁNSKE

Výroba obuvi v Baťovanech začala v júli 1939. Stroje až prví robotníci prišli zo Zlína. Napriek tomu, že Baťa založil obuvnicke závody na úsvite druhej svetovej vojny, výbore prosperovali. "Život všetkých ľudí sa zmenil... Len koncem Baťa sa dokonale orientoval v novej situácii a prežíval nový druh konjunktúry, hlavne vojnovými dodávkami pre Wehrmacht. Zostane asi záhadou, ako bolo možné, že z vojnovej konjunktúry ťažil na obidvoch stranach bojujúcich mocností. A čo je najčudnejšie, že to bolo s obojstranným súhlasom." Komentoval hospodársky záchrak Baťovo vojnového podnikania V. Karfík.²

1. januára 1949 Baťove podniky znárodnil, výroba obuvi však pokračovala. Dobre fungujúci výrobný podnik mal dlhú zotrvačnosť. Rozklad ho začala až upadajúca produktivita práce sprevádzajúca silnejší politický tlak v sedemdesiatych rokoch. Proces rozkladu zavŕšil november 1989, následná privatizácia továre a rozpad východeurópskych trhov. Dnes sídlí v areáli bývalých Baťovych závodov viacero spoločností, ktoré sa zaobrájú výrobou obuvi a dielčích komponentov, ale aj rôznymi inými činnosťami vrátane skladového hospodárstva.

Shoe production was launched in Baťovany in July 1939. First machinery and employees came from Zlín. Despite the fact that Baťa created the shoe manufacture on the brink of WWII, it prospered remarkably. "All people's life had changed... Only Baťa Co. was perfectly navigating through this new situation and experienced a new growth, mostly because of their military supplies for the Wehrmacht. The mystery is that he profited from the war boom at both fighting superpowers. The strangest fact was that it happened under a bilateral blessing", as V. Karfík commented on the miraculous war business of Baťa.²

On January 1, 1949, the Baťa plant was nationalized. Shoe production, however, continued. The well operating production facility had long-lasting inertia. Its decline was triggered by decreasing labor productivity that accompanied growing political pressures in the 1970s. The decomposition process was completed by change in November 1989 together with the plant's subsequent privatization and collapsing markets in Eastern Europe. Today, the facility of the former Baťa plant houses several companies involved in shoe production and also in other activities including e.g. warehousing.

Poznámky / Notes:

1/ Karfík, V.: Architekt si spomína / Architect is Recollecting. Bratislava, SAS 1993, s. 329, tu s. 109. /p. 329, here p. 109.

2/ ibid s. 132 / p. 132

Hlavný vstup do továrne, 1942 / Main entrance to plant, 1942